

II. LETNIK — 1. ŠTEVILKA,
JANUAR 1977

SKUPNOST

glasilo szcl ljubljana moste-polje

25. Maj

UMETNIŠKA PRILOGA

Pod Prešernovo sliko

Gledam Tvojo podobo.
Dvoje v življenje zazrtih oči
izpoveduje pesem v brezčas.

O, vem, kako človek lahko ljubi
in vem, kako je lahko od bolečine prevzet!

Ljubil si Julijo,
ljubil domovino,
vse ljudi...

Ti je kdo to ljubezen vračal?
Nihče!
Nikar!

Danes Te ljubimo vsi,
ker si ljubil, trpel tedaj,
o, veliki poet!

Bi
Saturnus

LITERARNI NATEČAJ

ČLOVEK, DELO KULTURA

Čemu delo? Čemu kultura?

Odgovor je jasen. Človek ne more brez dela in brez kulture. Če ne bi bilo tega, potem se lahko vprašamo, čemu sploh človek. Kdo bi lahko ves dan sedel brez dela? Nihče. Vsak nekaj dela, goji kak šport, vsakdo se zanima za neko stvar in vsakdo ima svojega konjička. To pa je že kultura in delo, ki sta tesno povezana. Brez dela ni kulture, brez kulture ni dela, brez teh pa ni človeka, pravega človeka. Zato naj bi vsak človek delal, ker zato živi in se je zato tudi rodil!

Smiljana Novakovič, 7. b
OŠ Ketteja in Murna

Objavljamo odlomke iz najboljših prispevkov.

Odlomek je iz prvonagrajenega prispevka na literarnem natečaju, ki ga je komisija za kulturo pri OK ZSMS pripravila ob Tednu komunista, ki je v naši občini potekal konec novembra preteklega leta. Človek? Bitje, kateremu so ob rojstvu šele dane možnosti, da postane enakopravni in polnovredni pripadnik najvišje razvite vrste življenja na našem planetu. Te možnosti so vsebovane v sprejemanju kulture okolja, v katerem živi. Bistveni element naše kulture pa je delo — zavestno, usmerjeno k določenemu cilju. Delo, ki ga ni človek prisiljen opravljati samo zato, da preživi. V naši socialistični družbi stremimo k temu, da bi človek delo z veseljem opravljal, da bi mu bilo delo namen, ne pa samo sredstvo za preživetev. Namen natečaja je bil, da bi mladi o tem razmišljali in ne nazadnje tudi ta, da bi odkrili mlade literarne talente in jim dali spodbudo za sodelovanje na naših prihodnjih literarnih natečajih.

Delo je ena osnovnih pravic in dolžnosti človeka. Človek mora delati, če pa dela ni, mu ga mora družba priskrbeti. Saj človek spreminja naravo sebi v prid in si s tem lajša življenje. Gradi proge, ceste, si zida stanovanja. Toda vse sadove svojega dela mora človek tudi uživati, ne da bi se nekateri na račun njegovega dela bogatili in s tem delavca izkoriščali. Pri nas je delovni človek zaščiten z ustavo, ki mu omogoča razpolaganje s sadovi svojega dela. Toda marsikje po svetu delavca še izkoriščajo.

Milenko Majstorovič
OŠ Vide Pregarc

Ko zajemaš iz zakladnice kulture, čutiš, kot da so se razmaknile stene, ki te obdajajo in odpro se ti razgledi v prejšnjeslutene pokrajine in daljave. Čim bolj je dozorel človek, čim krepkeje utripnje njegova dejavnost, tem bolj je potreben kulture. Kultura je najvišje, kar človek ima, njegovo največje bogastvo. Mora pa biti dostopna vsem!

Nobene visoke umetnosti, nobenega duševnega blagostanja, nobene duševne kulture se ne da misliti brez materialne kulture. Edina pot, ki vodi do materialne kulture, ki je temelj vsem idejnim vrednotam, pa je — delo.

BARBARA STEGNI, 2. d
VI. gimnazija Moste

Edina rešitev človeštva pri današnji razvitosti tehnike, razuma, dosežene podaljšane življenjske dobe, je v priznanju enakih pravic do dela vsem ljudem, ne glede na barvo kože in rabo jezika; enaka porazdelitev dolžnosti in enakopravna uporaba vseh ustvarjenih materialnih in kulturnih dobrin.

ALEŠA JELENC, 1. a
VI. gimnazija Moste

(Nadaljevanje na 6. strani)

DRAGOJILA (KAROLINA) MILEK iz Zaloga (r. 1850) se je šolala v Ljubljani in kot prva učiteljica prišla leta 1872 v Kobarid. Tam se je hitro vrasla v šolo in kraj, uvedla pouk ženskih ročnih del v šoli in zunaj nje, bila tajnica čitalnice, organizirala razne prireditve in režirala igre, zbirala ljudske pesmi in za Frana Erjavca (čigar mati je bila rojena v Zg. Kašlju v Cirkovih hiši in je pisatelj v mladih letih tudi sam zahajal tja) ljudske izraze in flore. Leta 1889 je bila — že bolehná — premeščena v Podzemelj v Beli krajini in naslednje leto je v Ljubljani umrla.

Že v prvem letu njenega delovanja v Kobaridu sta vzklija prijateljstvo in ljubezen do pesnika Simona Gregorčiča in Milekovo bolj poznamo po več njej posvečenih pesmi goriškega slavčka. Vsekakor pa je pisala tudi sama in poleg krajše proze in v rokopisu ostalega učbenika za ženska ročna dela je pisala predvsem pesmi. Večina jih je ostala v rokopisu, od objavljenih pa naj osvežimo izpovedno pesem

Njegove oči

*Jezero so tvoje oči,
modro, mirno, mило, jasno,
gledala bi vedno vanje,
rano v zori, v noči kasno.*

*V jezeru treplje čudno,
svitla zvezdica v zeni;
zvezdica plamteča, žarka,
to je tvoja ljubav k meni.*

**Najbolj je poznana njena
izpoved v pesmi**

Sloves

*Došel tedaj je oni čas,
ko se ločiti nama je;
da zadnjič vidim tvoj obraz,
občútim živo to gorje.*

*Le z Bogom mi tedaj odrini
tja, kamor ti dolžnost vell,
naj angel v novi domovini
zaželen mir-ti podeli.*

*Po novih hodil boš ravninah,
zrl marsik'tero rožico,
v zelenih, vedi, le planinah,
si najdeš rožico zvesto!*

*Usliši prošnjo Ti, o Bog,
obriši milostno solzé;
uteši vsem nam jok in stok!
Tolažbe svit prisij v srcé!*

Doma

Kaže preprosto stvarnost in močno razpoloženje s poudarkom na domačem slovenskem življenju.

Last NG v Ljubljani

SLIKAR

Jožef Petkovšek

(1861 Verd pri Vrhniki — 1898 Studenec)

je zadnja leta svojega burnega življenja preživel na Studencu. Tam je tudi umrl, pokopan je na pokopališču v Polju. Od dvanajst ohranjenih oljnih slik objavljamo

PERICE OB LJUBLJANICI

S to sliko je Petkovšek ustvaril tragično vizijo vrnitve v domači kraj v mrkem razpoloženju odtujenosti. Megleni obrisi že dajejo slutiti impresionistično čisto slikarsko izpoved.

IVANA FERLEŽA smo našim bralcem že predstavili, predvsem kot avtorja monografije DRUGA GRUPA ODREDOV... Iz tega dela povzemamo ob slovenskem kulturnem prazniku zapis o praznovanju obletnice Prešernove smrti leta 1942.

Prešernov dan leta 1942 na Pugledu

Med najpomembnejšimi dogodki v času prezimovanja 2. partizanskega bataljona na Pugledu je vsekakor bila proslava 8. februarja, obletnice smrti največjega slovenskega pesnika Franceta Prešerna. Pevski zbor in recitatorji so se za to kulturno prireditev že deset dni temeljito pripravljali, ker je bataljonski štab povabil na proslavo politične delavce iz Ljubljane in okolice, da bi videli, kako je organiziran partizanski bataljon in kakšno je življenje v taborišču. Kot uvod v to proslavo, ki jo je

To je bilo res drzno in odkrito izzivanje sovražnika, ki je odgovoril le s strahovitim brezcilnim streljanjem v noč. Po akciji so Italijani še bolj zaostriili nadzor nad gibanjem mestnega prebivalstva, vendar zunaj mesta niso ukrenili ničesar, da bi prišli na sled storilcem, le vsako noč so z žarometi

osvetljevali okoliške hribe. Ta drzna akcija je med Ljubljančani naredila izredno močan vtis in je še bolj spodbudila bojno dejavnost v samem mestu.

Dne 8. februarja se je taborišče že od zgodnjega jutra pripravljalo na proslavo. Posebej skrbno so ga očistili, uredili dohode in šotore, borci so se očistili in obrili. Ko so po kosilu prispeli s terena povabljeni gostje, se je bataljon z orožjem postrojil v vrsto, politični komisar bataljona pa je imel slovesen govor. Razen pomena narodnoosvobodilnega boja je v govoru posebej poudaril svobodnjaške misli velikega pesnika, ki je že pred sto leti s svojimi pesmimi budil in dvigal narodno zavest Slovencev ter pozival k bratstvu med narodi. Govoru so sledile točke nadvse pestrega kulturnega sporeda, v katerem so se vrstile pesmi pevskega zbora, recitacije in pesmi v duetu ter kvartetu ob spremljavi harmonike in kitare. Miting je izredno dobro uspel ter je na borce in navzoče goste naredil močan vtis. Veselo razpoloženje v taborišču se je nadaljevalo do mraka, ko so patrolje spremile goste do Podlipoglava.

Vihrala je slovenska zastava

Narodnoosvobodilno gibanje v rajonu osvobodilne fronte Dobrunje, ki je obsegal nekdanjo občino Dobrunje, oziroma sedanjo KS Zadvor, se je že v letu 1941 zelo razmahnilo. To nam potrjujejo številne uspele akcije. Ena izmed njih je bila tudi proslava 8. februarja 1942, ki je močno odjeknila po vsej okolici in znova potrdila organizacijsko moč in sposobnost osvobodilne fronte.

Rajonski odbor osvobodilne fronte Dobrunje je imel skupaj s predstavniki mladinske organizacije sejo, na kateri je bilo še posebno skrbno dogovorjeno o organiziranju pisanja letakov in potresne akcije v počastitev 8. februarja — Prešernovega dne. V ta namen so imeli sestanke tudi terenski odbori osvobodilne fronte in odbor OF Papirnica Vevče. Na njih so se aktivisti podrobno dogovorili o izvedbi akcije in pripravi potrebnega materiala ter letakov. Pri tem so imeli pomembno vlogo aktivisti iz Papirnice Vevče, ki so morali zagotoviti rdeč, moder in bel papir, iz katerega so mladinci lepili zastavice, ki so jih potresali po cestah in lepili na zidove. Del potrebnega gradiva, predvsem letakov, pa je prispelo tudi iz Ljubljane.

Vsak je svojo nalogo opravil skrbno in zadovoljivo, tako da je bilo za akcijo vse nared.

V noči med 6. in 7. februarjem 1942 so mladinci izvedli široko akcijo. Ceste so bile posute s slovenskimi zastavicami ali pa tudi samo z rdečimi, modrimi in belimi kvadratnimi lističi. S tem je bila posebno gosto posuta cesta, ki je vodila iz postojanke obmejne fašistične milice, ki je bila v tedanji pekarni Terezije Černe v Dobrunjah proti cerkvi v Sostrem (sedanja cesta II. grupe odredov).

Široka gosta barvna sled modrih in belih lističev, ki so se odbijali od snežne beline ceste, se je končala nekaj deset metrov pred postojanko v Dobrunjah in pred cerkvijo v Sostrem, kjer je bila v prosvetnem domu (sedanja zgradba komunalnega podjetja Ljubljana) postojanka fašističnih alpincev. Druge skupine mladincev so medtem v skoraj vseh dolinskih vaseh, ki jih je obsegal rajon, izvajale napisno akcijo. Pisale so gesla in znake OF z minijem po zidovih in plotovih. Izpisanih je bilo več Prešernovih verzov, največkrat: »Največ sveta otrokom sliši slave!« Posebno veselje je bilo prebarvanje in popravljanje fašističnih gesel, ki so jih kak mesec pred tem na veliko pisali po zidovih. Posebno prijubljeno je bilo popravljanje, oziroma dopolnjevanje fašističnega gesla »Vinceremo« z dostavkom »videt čemo«. Tudi ta akcija je potekala nemoteno razen v Zadvoru, kjer je aktiviste opazila, ali bolje zašlutila patrolja krajevne finančne straže in začela streljati. Vendar so se aktivisti hitro razšli in zopet je postalo vse mirno.

Sobotno jutro 7. februarja je bilo jasno in sončno, a izredno mrzlo. Mrzlo, kot so bila mrzla samo jutra v hudi zimi 1941—1942, ko je na Pugledu prezimoval II. bataljon štajerskega partizanskega bataljona.

(Nadaljevanje na 4. strani)

OF organizirala tudi v Ljubljani, so že 7. februarja zvečer poslali proti Ljubljani okrepljen vod z dvema lahkima strojnica-ma, z nalogo, da vzmerni sovražnika v ljubljanskih vojašnicah ter spodbudi bojno razpoloženje Ljubljančanov.

Cez Molnik in Orlje je vod po zasneženem gozdnatem grebenu Golovca neopaženo prispel nad Hradečekoga vas in okoli devetih zvečer začel s puškami in strojnica-mi streljati po razsvetljenih oknih domobranske vojašnice na levem bregu Gruberjevega kanala. To je med italijanskimi vojaki izzvalo tako paniko, da so v začetku mislili, da so partizani začeli napadati Ljubljano. Prestrašeni italijanski vojaki v začetku niso niti odgovarjali na partizansko streljanje; šele ko je minilo presenečenje in so ugasnile vse luči v mestu, so začeli divje streljati na slepo iz vseh vrst orožja in iz vseh postojank v Ljubljani ter bunkerjih okoli nje — celo iz severnega dela mesta, iz vojašnice za Bežigradom. Po uspešno opravljeni nalogi se je vod brez izgub in brez ovir zjutraj vrnil v taborišče; streljanje po Ljubljani pa se je nadaljevalo skoraj do jutranjih ur.

(Nadaljevanje s 3. strani)

Sneg se je iskril v jutranjem soncu, na njem pa so se na cestah bleščali rdeči in modri lističi.

Na cestah je bilo precej ljudi, saj je bila sobota in so imeli dokaj opravkov. Vsi so hiteli in to zaradi mraza, a tudi zaradi letakov in gesel, ker niso želeli, da bi se srečali z Italijani. Med njimi je bilo tudi nekaj radovednežev, ki so ponoči sodelovali in so si hoteli pri belem dnevu ogledati rezultate svojega dela.

Italijani dolgo niso nič opazili, saj se tudi njim ni dalo zapustiti toplih postojank. Končno, bilo je že skoraj sredi dopoldneva, je patrolja obmejne milice le zapustila postojanko in se odpravila proti cerkvi. Že po nekaj desetih metrih so osupli obstali. Ustavila jih je prava rdeče-modra-bela preproga, ki se je vila pred njimi. Nastal je vik in krik, kot je bilo pri Italijanih navada, kadar so naleteli na kaj nenavadnega ali neugodnega. Začeli so pobirati lističe, a razen tega, da so imeli od mraza premrle

fašistične postojanke. Malokdo bi imel toliko moči in spretnosti, da bi se s težkim bremenom povzpел na visoko smreko, kot jo je imel Franc Selan.

Bil je papirniški delavec, živel je na Devcah. Tako pravijo domačini majhnemu zaselku na koncu Dobrunj tik pred Bizovikom. Že pred vojno je sodeloval v naprednem delavskem gibanju in se je takoj po okupaciji vključil v narodnoosvobodilno gibanje in je postal član terenskega odbora OF za vas Dobrunje. Sodeloval je pri vseh akcijah OF na terenu in papirnici. Ko se je v Dobrunjah ustanovila bela garda, so ga 6. oktobra 1942 belogardisti izdali Italijanom, ki so ga skupaj s še petimi aktivisti iz Dobrunj ustrelili na Urhu.

Že v zgodnjem jasnem nedeljskem jutru 8. februarja so fašisti opazili veliko zastavo. Še nepomirjeni od prejšnjega dne so bili takoj vsi na nogah. Močna patrolja z lahko strojnico se je odpravila proti cerkvi, kjer je bila ravno maša in s pomočjo po-

Končno je smreka le padla. Italijani so skočili k zastavi, ki se je med padcem raztrgala in jo teptali v sneg, nato pa so jo med kriki in režanjem zažgali. Aretiranci so molče opazovali prizor in večina si je mislila: »Le počakajte, tudi mi bomo z vašimi delali isto.«

Fašisti so zahtevali, naj smreko oklesajo in odbijejo vrh, deblo pa z vrvmi potegnejo na vrh grebena, kajti pri padanju je padla v nasprotno dolino. Toda to nikakor ni šlo. Bodisi, da niso enotno vlekli vrvi, nekajkrat pa je bila v gneči vrh strgana ali presekana. Italijani so prinesli verige in zahtevali, da z njimi izвлеčejo deblo. Vse je že pošteno zeblo in so postajali nestrpni. Fašisti so vedno bolj grozili in priganjali.

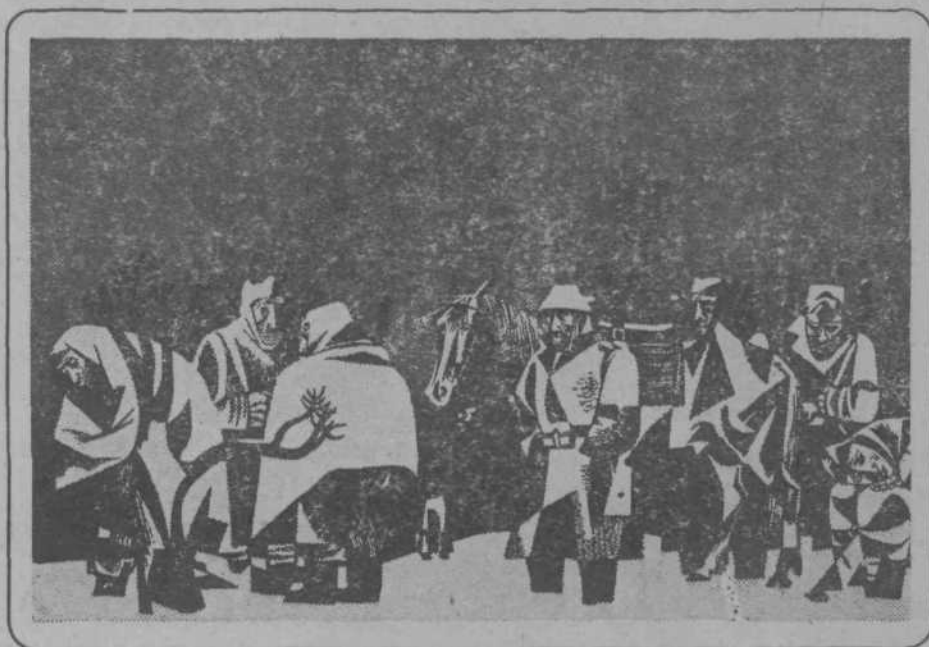
Končno so deblo le izvlekli iz gozda na cesto in po njej v postojanko. Tu so morali deblo razžagati. Nato so Italijani med grožnjami in psovkami aretirane izpustili.

Dan se je že krepko nagnil proti zimskemu večeru, ko so fantje in možje hiteli domov, da potolažijo domače, ki so s strahom čakali, kakšna bo njihova usoda. Bili so premraženi, a še bolj trdno odločeni, da se bodo do konca upirali okupatorju.

Aktivisti med tem časom niso čakali. Mobilizirali so člane narodne zaščite, da bi napadla Italijani, če bo potrebno in osvobodila aretirance. Obveščeno je bilo tudi poveljstvo štajerskega bataljona na Pugledu, ki je zagotovil pomoč. Zbiranje je zaradi številnih italijanskih patrolj potekalo počasi.

Tako je bilo končano prvo praznovanje Prešernovega dne v rajonu OF Dobrunje, ki je vse močno pretresel in odmeval v širši in ožji okolici in še do današnjih dni ni pozabljen.

MM

roke, niso dosegli ničesar. Njihovo kričanje je spravilo na noge vso postojanko in kmalu so odšle patrolje na vse strani.

Med potjo so ustavljali vsakogar, kogar so srečali in ga prisilili, da je pobiral listke. Ker so se ceste hitro izpraznile in se je vsak izogibal patrolj, so vdiral v hiše in vlačili ljudi na ceste, da bi tudi oni sodelovali. Bilo je zaman, listkov je bilo preveč, da bi jih bilo mogoče pobirati. Ljudem so pregledovali tudi roke in obleke, če so mogoče umazane od barve, a tudi v tem niso imeli uspeha. Popoldne so vdrli celo v šolo in kričali na učence, ki so pobirali liste iz radovednosti in jih sušili na pečeh. A to je bilo tudi vse, proti večeru so obupali in se umaknili v postojanke.

Patrulje so se ustavile tudi pri hišah, katere so bile na novo popisane z gesli in simboli. Seganjali so ljudi od hiš in zahtevali, da napise izbrišejo, sicer jih bodo postrelili. Ljudje so pod pritiskom začeli res brisati napise, pri tem se je vsak potrudil, da je temeljito izbrisal čim več fašističnih znakov in gesel.

Posebno presenečenje je napovedal za 8. februar in tudi res poskrbel zanj Franc Selan iz Dobrunj.

Iz papirja je zlepil okrog 8 metrov dolgo slovensko zastavo z rdečo zvezdo. Na drogu jo je obesil na visoko smreko na grebenu pod Urhom, nekaj sto metrov od

sadke v prosvetnem domu obkolila cerkev. Ko so se začeli ljudje razhajati, so vse moške zadržali. Vsi so s strahom čakali, kaj bo. Končno so zbrali prek trideset mlajših moških in jih v koloni po dva in dva odpeljali v svojo postojanko v Dobrunjah, od tu pa naprej v gozd. No, vse ni šlo tako enostavno. Fašisti so zahtevali krivce in kričali na možje in fante, od katerih velika večina ni vedela za kaj gre, saj za zastavo niso vedeli. Kdor je imel po mnenju fašistov predrzen pogled, je dobil klofute. Pri tem se je posebno odlikoval komandant obmejne fašistične milice, ki so mu zaradi pleše ljudje dali naziv »Pleško«.

Patrulja, ki je odšla proti Urhu se je previdno približala smreki, a ni ničesar ugotovila. Franc Selan je skrbno zabil vse sledi. Zato so besni odšli v vas. V gostilni pri Jakšetu (Anžič) so pobrali vse pivce in jih odveli s seboj. V gozdu so v širokem krogu obkolili smreko in aretirane, na vzpetino so postavili dve lahki strojnici, da so obvladali položaj. Najprej so silili fante, naj splezajo na smreko in snamejo zastavo, a tega nihče ni hotel. Zato so fašisti iz bližnje kmetije prinesli žago, sekire in vrvi ter zahtevali, naj aretirani posekajo smreko. To je trajalo precej časa, kajti nobenemu se ni mudilo in so bili drug drugemu prej v napoto kot v pomoč.

POPRAVEK

V 2. številki priloge 25. MAJ je pri sestavku *Boj slovenske učiteljice za našo besedo* prišlo do dveh neljubih napak: — v stavku »Vsi politični delavci, razen Zore in Slavka PETOLA, so se strinjali s to resolucijo.« — se priimek pravilno glasi: PERTOTA

— v stavku »Po tem dogodku je zapustila to delovno mesto in prevzela vodstvo primorske organizacije za vso cono A Tržaškega ozemlja.« — se debelo tiskana beseda pravilno glasi: PIONIRSKA.

Avtorici sestavka in prizadetim se za napaki opravičujemo.

UREDNIŠTVO

Naša Vida

Pred več kot tremi desetletji, ali točneje 31. avgusta 1942, so na dvorišču tovarne Saturnus odjeknili okupatorjevi strel in ugasnilo je mlado življenje aktivistke Vide Pregarčeve.

Danes jo vsi poznamo, tudi tisti, kateri je niso nikoli videli. Ob njenem imenu ožive spomini na predvojno in medvojno borbena vzdušje in revolucionarno moč v naših tovarnah, ki so ju vnašali, organizirali in vodili komunisti in napredni delavci.

Ko je izbruhnila vojna z vsemi neslutnimi strahotami okupacije, je bila večina naših delavcev pripravljena braniti domovino. Tovarniški kolektivi so postali žarišča organiziranih akcij proti okupatorju v tovarnah in izven njih. Iz teh kolektivov so izšli komunisti, prvoborci, organizatorji OF, ki je pod vodstvom komunistične partije združevala vse napredne množice v moralno in politično silo, na kateri je slonela narodnoosvobodilna borba.

Tovarna Saturnus je bila že pred vojno zaradi revolucionarnosti delavstva znana kot »rdeča trdnjava« in šola revolucionarjev. Številni izmed njih so bili tudi med vojno in po njej nosilci narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije. Temu kolektivu je pripadala tudi Vida Pregarč.

Ko je Vida februarja 1942 prišla v Saturnus, je člani kolektiva niso poznali. Tovašnica Pavla Dovžan-Erjavčeva se je takole spominja: »Sprva smo se je bali. Mislili smo, da je italijanska volhunka, saj je govorila gladko italijansko in je bila tudi zaposlena kot tolmač (bila je tudi korespondentka za italijanščino). Če smo jo slučajno videli, smo se ji raje izognili. Kmalu pa smo dobili direktivo, naj se z njo povežemo. In res. Omahnova Mici iz Zadvara, Vida in jaz smo delale za OF v trojki. Bila je zelo požrtvovalna, ničesar se ni bala. Vsak dan je hodila k meni v galvanski oddelek, kjer smo se pogovarjali o naših nalogah. Tudi kot sodelavka je bila zelo priljubljena. Vse svoje malice je delila z nami. Vedno je bila dobre volje in nasmejana.«

Strah, da je Vido poslal v tovarno sovražnik, je med delavci kmalu izginil. Prepričali so se, da tudi ona sovraži okupatorje. Spoznala jih je mnogo prej v Trstu, kjer ni smela govoriti slovensko pa tudi slovenske šole ni bilo tam. Njen oče je bil antifašist in zato večinoma brez dela. Leta 1930 je iz Trsta pobegnil v Ljubljano, kamor je čez dve leti prišla tudi vsa njegova družina. Zaradi napredne domače vzgoje je Vida ob okupaciji takoj stopila v vrste svobodoljubnih Slovencev. V kroniki NOB Ljubljana Rožna dolina piše o njej tole: »Vida Pregarčeva je bila po rodu tržaška Slovenka. S starši in dvema sestrama je stanovala v Rožni dolini, Cesta XV, št. 5. Pred vojno je bila članica viškega sokolskega društva. Ob italijanskem vdoru v Ljubljano je bila pri svoji sestri v Milanu na obisku. Ko se je po dveh mesecih vrnila, je takoj začela iskati zvezo

z OF. Milan Babšek s ceste II, št. 13 jo je povezal z mladinsko organizacijo na univerzi. Bila je zelo delavna. Kot kurirka je prenašala zaupna poročila, organizirala in vodila mladinske krožke v Rožni dolini. Postala je članica SKOJ.

Nekoč so jo aretirali, slekli do golega, toda sporočila, ki ga je nosila, niso našli. Imela ga je skritega v ustih pod jezikom. Še dostikrat je tako za las ušla ječi in smrti, 31. avgusta je neusmiljena usoda položila roko nanjo...«

V tovarni Saturnus je bila ob njenem prihodu že močna organizacija OF in Vida se je takoj vsa predala osvobodilnemu gibanju. Ena izmed nalog aktivistov OF v tovarni je bila obdavičiti direktorja Loeserja. Prav pri tej nalogi se je Vida pokazala vredno zaupanja. Priskrbela je gradivo, tako da je Loesar moral dati prispevek za NOB. Prevzemala je čedalje več nalog in vse je opravila zelo vestno in pri tem sploh ni poznala strahu. Kmalu je bila med najdelavnejšimi in zaradi tega so jo sprejeli v komunistično partijo — osem dni pred smrtjo.

Narodnoosvobodilno gibanje se je že v letu dni po okupaciji v Ljubljani tako razraslo, da okupator ni več uspel z aretacijami prestrašiti ljudi, še manj pa je mogel preprečiti odhod aktivistov v partizane. Zato je februarja 1942 dogradil žične ovire okrog Ljubljane in povečal teror. Uprizarjal je ulične blokade in množične racije, zapori so bili prenapolnjeni z rodoljubi. Sledilo je streljanje talcev in pošiljanje ljudi v koncentracijska taborišča. Fašisti so dobesedno pobesneli, streljali brez obsodbe vsakogar, pri komer so našli »obremenilno« gradivo, zadostoval je Poročevalca ali letaki.

Pri tem početju je imel okupator dovolj pomagačev iz vrst domačih izdajalcev. Le redki kolektivi so se mogli popolnoma zavarovati pred njimi in tudi v Saturnusu je bilo tako. Usodnega dne, 31. avgusta 1942, so se Italijani že v dopoldanskih urah pojavili v tovarni. Popoldne okrog četrte ure pa so jo obkolili in blokirali. Črnosrajčniki so nenadoma navallili v tovarno od vseh strani. Delavce so izgnali na dvorišče in preiskali vse kote v tovarni. Vida je bila tedaj v pisarni. Pri njej je bilo mnogo gradiva, od časopisov do partijskih direktiv. Pred dvema urama je aktivistka prinesla v tovarno več izvodov Poročevalca in partijsko pošto. Vso to pošiljko je sama prevzela, ker je hotela obvarovati druge pred nevarnostjo. Ko je opazila fašiste, je takoj pričela zvečiti in požirati nevarno gradivo, ki bi pokopalo organizacijo v tovarni. Kmalu so črnosrajčniki pridreli tudi v pisarniške prostore in šli najprej k Vidi. Bilo je očitno, da so bili Italijani opo-

zorjeni nanjo. Vidi se je posrečilo medtem uničiti seznam zaščitnikov in drobne listke s partijskimi direktivami. Vsega gradiva pa ni mogla v tako kratkem času skriti ali uničiti. Med uradnimi spisi so našli Poročevalca, kamor ga je skrila in za njih je bilo to dovolj. Ko so s preiskavo zaključili, so jo aretirali in pričeli z zasliševanjem. Objubili so, da ji bodo milo sodili, če bo kaj povedala o svojih sodelavcih in o organizaciji v tovarni. Čeprav je znala italijansko, je že po prvem vprašanju izjavila: »Slovenka sem in odgovarjala bom le v slovenščini!« Ogorčeno je odbila, da bi karkoli povedala o sodelavcih. Nato so jo peljali na dvorišče, kjer so bili zbrani delavci in zahtevali, da pokaže tiste, s katerimi je bila povezana. Izdala ni nikogar. Pavla Erjavčeva se spominja, kako ji je Vida z nezadovoljno kretnjo pokazala, da bo močnjala. Še več. Dala ji je vedeti, da je uničila vso partijsko pošto. Nato so jo odvedli nazaj v njeno pisarno in jo zastražili.

Medtem so morali delavci in uslužbenci, kateri so ostali na dvorišču, korakati proti močnim žarometom avtomobila, v katerem je sedela izdajalka. Vsak je moral glasno povedati ime in priimek. Na kogar je pokazala, je bil osumljen sodelovanja z osvobodilnim gibanjem. Šestindeset ljudi so aretirali. Te ljudi so nato posamič peljali na domove, kjer so jim agenti pregledali stanovanje.

Ko so se aretirani vrnili v tovarno, so jih naglani pred vhod v glavno pisarno. Skozi okno so videli Vido ki je bila takrat sama v pisarni. Slovenela je ob mizi, jedla jabolko in ni bila videti prav nič potrta. Ko je v vseh še žarela iskra upanja, da ne bo prišlo do najhujšega, je stopilo nekaj fašistov v pisarno in kmalu nato so pripeljali Vido. Stopala je zravnano mimo tovarišev in tovarišic.

Za trenutek se je ustavila in se z dolgim pogledom poslovlila od vsakega posebej, ki je stal v ospredju. Nato je odšla vzravnana med fašisti. ki so jo peljali okrog vogala k tovarniškemu obzidju, kamor ji oči aretiranih niso mogle slediti. Čez nekaj minut so zaslišali strele. Vse je zajela nema groza. Niso si še opomogli, že so jih strpali na pokrite kamione in odpeljali.

Fašisti so Vido pred ustrelitvijo zvezali na stol in kasneje se je zvedelo, da si ni pustila zavezati oči. Tako mirno je gledala smrti v oči, da so celo nekateri morilci omahovali.

Še naslednji dan dopoldne je sedela Vida privezana na stolu kot zastrašujoč opomin vsem, ki so se še upali upirati fašizmu. Nikomur niso dovolili, da bi j prinesel cvetja.

To je bil najnesrečnejši dan v zgodovini tovarne Saturnus, ki je bila dolga leta nepremagljiva trdnjava revolucionarnosti. Aretirani so bili skoraj vsi preizkušeni aktivisti, za vedno pa so izgubili (po članskem stažu) najmlajšo komunistko, ki je v tako kratkem času prerasla samo sebe. S svojim junaštvom je postala zgled vsem ljubljanskim borcev proti fašizmu in domačim izdajalcem, kateri niso zbirali sredstev, da bi uničili revolucionarno moč Osvobodilne fronte in njenih množic v zaslužnjeni, a nikdar uklonljivi Ljubljani. FANI TOMIČEVIČ

Detajl s spomenika na Urhu (Foto S G)

(Nadaljevanje s 1. strani)

NAGRAJENI SPIS

Človek, delo, kultura

Čemu delo! Čemu kultura? Odgovor je jasen. Ker človek ne more brez dela in brez kulture. Če ne bi bilo tega, potem se lahko vprašamo, čemu sploh človek. Kdo bi lahko čel dan-sedel brez dela? Nihče. Vsak nekaj dela, goji kak šport, vsakdo se zanima za določeno stvar in vsakdo ima svoj hobi. To pa je že kultura in delo, ki sta tesno povezana. Brez dela ni kulture, brez kulture ni dela brez teh pa ni človeka, pravega človeka. Zato naj bi vsak človek delal, ker zato živi in se je zato tudi rodil!

Tudi mi, učenci, delamo in se kulturno izobražujemo. Naše delo je učenje. Vsak dan hodimo v šolo, poleg tega doma pomagamo staršem. Saj bi starši lahko živeli in delali tudi brez naše pomoči, toda vsakdo se mora že v rani mladosti navajati dela, ki ga bo spremljalo skozi vse življenje.

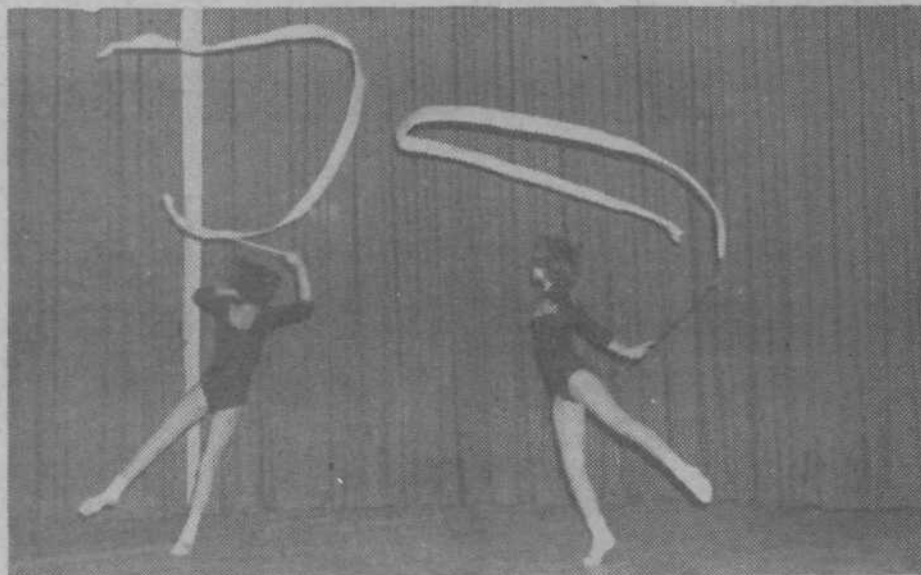
Šola, starši in vsak sam naj skrbi za svojo kulturno izobrazbo. Ta je skoraj neizogibna. Vsak človek ima v sebi nekaj, kar ga sili, da dela vse, kar je lepo in koristno. Pionirji se poleg rednega pouka udeležujemo v kroških in jih redno obiskujemo. Vsak krožek ima svojo zanimivost. Meni je najbolj všeč recitacijski in dramski krožek in krožek, kjer se učimo tujih jezikov. Vsi učenci višjih razredov obiskujejo plesni tečaj, kjer se učimo plesati in lepo vesti.

Vsi imamo tudi svoj prosti čas. Tudi takrat ne sedimo v brezdelju. Včasih gremo v gledališče ali v opero. Gledamo televizijski spored, kjer prikazujejo morda kako poučno oddajo ali pa kak film. Tu se navadno ustavi. Kateri film naj bi gledali otroci in katere ne? V nekaterih filmih nastopajo igralci, ki igrajo človeka s slabimi lastnostmi. Zato je potrebno, da na koncu filma razmislimo o vsem. Kaj je bilo prav in kaj ne. V prostem času navadno poslušamo glasbo ali pa beremo knjigo. To je nekaj najlepšega! Živeti v svetu knjige, z njenimi junaki, spoznavati svet in ljudi, bogatiti svoj besedni zaklad, spoznavati večšine pisanja, ker bomo morda sami nekoč pisali knjige, morda...

So nekateri ljudje na svetu, ki živijo kakor kamen sredi polja, nič jih ne zanima, živijo brez trohice živahnosti. Že v mladih letih so zašli na kriva pota in zdaj živijo nesrečni in brez uspehov v življenju.

Zato gojimo kulturo in delo, saj sta tudi kultura in delo človeka vzgojila in pripomogla, da se je povzpel nad druga bitja in zavzel višji, najvišji položaj v naravi!

Smiljana Novakovič
OŠ Ketteja in Murna

Pesem glbov (Foto Hvastija)

Mehurčki ... usoda

Morda so njene pesmi samo mehurčki, nekaj tako minljivega kot so petnajsta leta, ko marsikdo postane pesnik. Darja Mihalič, ki vam jo predstavljamo danes, je ravno v tistih letih, ko je tudi marsikdo izmed vas napisal pesmico in tako dal duška svoji prvi ljubezni ali razočaranju. Življenje pa teče dalje in nekdanji »pesniki« postanejo tehniki, šoferji, znanstveniki itd. Pesmicice so pozabljene kot milni mehurčki, ki se razpočijo v zraku... Darja hodi v prvi razred gimnazije v Mostah in najbrž niti sama ne ve, kaj bo postala. Morda se bodo tudi njene pesmi razblinile... morda pa bodo bistveni del njenega življenja. Vsekakor pa so njena razmišljanja, strnjena v pesmih bolj izrazita kot ostali srednješolski poskusi, zato jih tudi ohiavljamo

Usoda

Vsa se bleščim.
Voda v meni se koplje v soncu.
Okoli mene nered.
Poglej poševno navzgor —
videl boš bele gmote.

Kakšen kontrast!
Moje gladko zeleno telo
in prosojno puhasti oblak.
»Pridi« mi šepeteš.
Vabiš me. Grozeče.
Dolge lovke stezaš po meni.
Oviješ me.
Piješ me.
Skušam se izviti.
Vlažne lovke spolzijo
po mojih steklenih oblinah.
Sluz me utaplja.
Tri srca imam.
Petsto zračnih mehurčkov.
Razbila se bom
in te razrezala.
Tvoje lovke me bodo strle!
Jaz pa stojim.
Nič ne morem.
Sem pač le uboga steklenica radenske
s pisalne mize.

Odhod

Pa sediš pa sediš,
pa ne vstaneš.
Pa vstaneš pa vstaneš,
pa ne greš.
Pa se odpravljajš pa se odpravljajš,
pa ne vstaneš.
Pa odhajaš pa odhajaš,
pa ne vstaneš.
Pa se poslavljajš pa se poslavljajš,
pa ne vstaneš.
Pa vstaneš in greš.

Mehurčki

Tra - ra - ra - ra...
Louis Armstrong!
Čprav so že slabe baterije,
ga spoznam.
Trararara ...
Milnati mehurčki
se dvigajo v nebo.
Spet on!
Vsak dan krmi golobe
in spušča milnate balončke.
Trararara ...
Ne vem, kdo je.
Morda je deček,
morda starec,
morda le utvara mojih misli,
podoba iz domovine?
Trararara ...

Letita, letita, letita...

Dva goloba
letita,
letita,
letita
v sonce.
Dva papirnata goloba
v
papirnato
NE!
v
dvoje
papirnatih
song.

Na straži

Puška se mi zažira v ramo. Tam, kjer se je poprej oglašil kos, čutim, da bo vzšlo sonce. Vse še spi. Rdečina je stopila v temo. Nov dan je vstal. Še pol ure in zamenjali me bodo. Težko prestavljam zateklo nogo. Ves sem doma z milslijo in srcem. Tisoč kilometrov na severu.

No, in kaj ti vse to pomeni. Kadiš, sediš, razmišljaš in obupno tolčeš po tipkah. Znana melodija mi počasi izzove žvižg in nehoče spremljam ritem. Limbo rock in lalala. In prižgem novo cigareto. Dušan pravi, da sem uspel. Rad jo vidim. Tokrat bom drugačen.

Tokrat bom drugačen. Ni taka kot druge.

Twist mi meša občutke in zajema me rahlo zibanje. Še dobro, da sedim v fotelju. Moral bi pospraviti sobo, pa mi ne gre. Nisem lenuh, le nekaj dni sem že čisto drug. Zvečer greva z Andrejko v Dramo. Saj sem vesel, ampak vseeno nisem čisto zadovoljen.

Stisnila se je k meni: »Marko, rada te imam«. Srce tolče kot avtomatsko kladivo. Izrabljena harmonika mi diha v prsih.

Peljal sem jo k sebi domov. Brez besed z vlažnim pogledom sva se vzela, čeprav nisem hotel. Prešinilo me je, strela mi je butnila v vsako celico: »Taka je kot druge in toliko sem upal.« Počutim se kot v stari koži.

Otožna melodija se že bolj duši ob bližnjih stenah. Žvižgam si, vendar mi to razburja srce. Počil bom malo, premaknem gumb na desni strani tranzistorja, melodija mi vseeno zveni v ušesih. Dežne kaplje padajo v sobo, še ne zmenim se zanje. Tranzistor me le premaga. Osladni pevec s svojo razvlečeno romanco. Kaj smo postali? Vsakdo je že popevkar. Imam dobro službo, delam honorarno in si lahko marsikaj kupim. Pa kaj, vraga, mi vse to pomaga. Na Jelko se spominjam prečestokrat. Ne bi smel tako narediti. Njeni se obmejo proč, če me srečajo na cesti. Zanje sem prešuštnik. Ženske si med sabo vse povedo.

Samo miru potrebujem.

Mama mi je zadnjič rekla, naj si katero vzamem. V zakon. Hvala lepa, nima smisla. Ženiš se zato, da partnerju lahko ukazuješ: »JAZ«. Tomo mi je nedavno svetoval, naj spet potujem. Preveč pričakujem od drugih in malo od sebe. Vem.

V ogromni jedilnici danes neobičajno diši. Praznik je, zato malo boljše kosilo. Peter pravi, da po statističnih podatkih Združenih narodov vsako uro umre štiri tisoč zemljanov. Od gladu.

Z ostanki kruha se obmetavajo. Sršenje gnezdo. Dolg rep je pred menoj, kaloriferji zamolklo brenče, izpuhavajo soparo ob kovinskih zvokih. Pasem poglede po tistih, ki so si že prinesli krožnike, z drobcem kruha očistili žlico in pričeli nalagati zaslužen obrok vase.

Na avtostopu skozi Črno goro sem ostal dva dni brez hrane; pol hlebčka trdo zapečenega kruha in plastična steklenica vode. Prah, sam prah. In sonce. Prah in sonce sta prijatelja. Skupaj nas uničujeta, obeh se bojim, bežim, da

me prah ne bi požrl. Rad imam dež. Takrat se mi zbirajo kaplje moči in volje. Bolan, satansko utrujen sem se zavlekel v luknjo v skalah in skušal zaspati. Videl sem francosko solato, narezek in mlado blodinko, ki mi je stregla. Oh, ko bi imel vsaj cigareto.

Naslednjega dne me je pobral vojaški jeeep. Dali so mi mesni zajtrk in dravo. Takrat sem jo prvič kadil. Fantje zagorelih obrazov so me gledali, kako sem hlastal, zbiral drobtinice in na vsa pljuča potegnili. Bili so vojaki.

Stražarska služba zahteva največjo disciplino. Utrujen sem, še bolj pa razrvan. Plavalas preprost fant nekje iz Slavonije je moj predpostavljani. Štiri ure sem prost, zato se vlečem zraven v travo.

»Se spominjaš filma Umreti v Madridu.« Pa zakaj vojna? Še svojih problemov ne morem rešiti, zakaj bi se potem vojskoval? Kaj vojna ni prevelik napor, da bi se košček železa započil v človeško meso? Samo kri bi otekla. Ostalo bi srce. Španci pa so vplili: »Arriba Espana«. Nam to ni treba. Samo, da mi čimprej minejo meseci. Slekem bom zeleno sivo obleko za zmeraj. Ne maram vojn, krvi in železa. Rad bi se oženil in lepo živel. Nekdo je rekel, da bi si želel zgraditi dom na simetričnih temeljih. Tudi jaz. Saj sem se tujih besed prav spomnil, kajne?«

Rad zahaja gledat filme v vojaški kino. Ima malo šof, tam pa je dosti pridobil. Celo francoščine se uči. Doma ga zvesto čaka Darka. Čar njegovega pripovedovanja je v razmetanih mislih.

Spet moram na stražo. Lep večer je, samo preveč tih in skoraj otožen. Vsak večer je svet na smrtni postelji, ko se poslavlja bistvo našega planetnega sistema in ne ve, če ga bo jutri sonce spet posijalo. Okoli stražarnice diši sveža trava. Prejšnji večer jo je umil dež. Voda je sprala vsakdanji prah. Tišina visi nad pokrajino. Vade mecum, diha tišina. Pojdi z menoj? Dogodki in razmišljanja so mi pred očmi; film, neznansko skrupovalo na širokem traku. Retrospektiva doseganja življenja. Spomini vseh vrst in dimenzij. Ampak, prosim, spomini vendar nimajo logike.

Visoka ograja ga loči od sveta. Lepa, sveža pomlad diha in vsake travice, iz vsake kepice

prsti. Marko sedi na tetinem sadnem vrtu. Spet nosi moreče misli v srcu. Neodločen, skoraj strah ga je. Spet ga je polomil, spet temeljito.

»Nada, jutri priredim zabavo. Prima, stari so na počitnicah, hiša je naša.« (in tako se je začelo) Tomo, Simon, Tone in drugi so pripeljali dekleta. Celo na cesti so eno sneli. Marko se je znašel v tej pisani družini po sli gnanih mladeničev. Malo spremembe. »V službi mi zadnje dni ni šlo najbolje,« je pomislil, »moram si malo pretegniti ude in napolniti dušo z maligami.« Vera, bleda sedmošolka z vratom, nadvse primernim za poljubljanje, se mu je sama predstavila. Čez minuto sta že plešala. Nada si je priskrbela same O. K. plošče. Čez trenutek jo je prvič poljubil.

Dušan in Drago sta, kako bi sicer, gospodarila med steklenicami. Dušan pije, odkar je prišel od vojakov. Menda mu ni bila zvesta. In tudi nocoj bo spet na pragu drugega sveta. Na kliniki ga že poznajo.

»Samo nobene prave vročine ni,« se Dragu zakadi iz ust. Odpel je srajco. Kupila mu jo je mama, to vem. Tone si je pognal med redke zobe dolgo inozemsko cigareto in ošvrknil Nado s čudnim pogledom. Nadi je tesna obleka dajala videz mladenke, katera si je prvič pripela nedrček.

Zakaj sem iz spominov vzel Marka? Tolikokrat me je žalil in poniževal. O meni pripoveduje tisočkrat zlagano mešanico zbadljivk in šal. Spominjam se ga v tem tujem svetu. Rad ga imam. Rad bi mu bil enak. Rad bi ga spreobrnil v svojega prijatelja. V melanholiji brez bolečin odprem oči. To ni prava melanholija. Brez rok sem, preprosto tako.

Že dolgo nisva več prijatelja.

Zakaj se spominjam Marka? Ne morem se ga otresti. On spoštuje le še vzvišenost svoje matere. Ostale so zanj candre. Vse. Mene je tudi tako učil. Dorico mi je pred nosom odpeljal v posteljo. Mene je bolj užalil kot Dorico, moje prvo dekle. Moje življenje ne usmerja več moč silnice, ki se imenuje ljubezan.

Že dolgo ne več.

Prišel je od vojakov in odprl sem mu vrata. Spal sem na tleh, da se je pijan lahko premetal po mojem ležišču. Z njim sem bil na zabavah in izletih. Pomenil mi je veliko.

Mati ga je vzela nazaj. Kupila mu je stanovanje. Šel je na svoj dom in pozabil mojega.

Jaz ostanem na straži. Njega čuvam. Za zmerom.

JAGR

Kad se vratiš

*Vojniče, ti si tako daleko
i ti me voliš.
Ja to dobro znam.
Tvoja pisma stižu svakog dana.
Sam si i ja sam tako sama.*

*Kad se vratiš,
čekat će nas stara staza,
čekat će nas ona mjesta
koja su nama draga,
čekat će nas bistri potok
i mutna rijeka.
Kad se vratiš,
čekat će nas jato ptica,
bit će polje puno cvijeća.
Kao sunce sinut će nam naša sreća.*

BI
Saturnus

Ritem In zvok (Foto Lojze Javornik)

Kako ostaneš samec ali kriteriji za idealno ženo

Imam dobrega prijatelja iz mladih let. Dobrega zato, ker se le poredkoma srečujeva, dvakrat ali trikrat v desetletju. Nič posebnega, boste rekli, tudi mi imamo take dobre, starejše ali mlajše prijatelje. To je že res, toda tale moj prijatelj je nekaj posebnega. Kljub temu, da je že energično prekoračil štiridesetletnico in se krepko prebija po časovni lestvici navzgor, da bi čimprej dosegel magično številko petdeset, je še vedno samec.

Toda samec ni zato, ker bi sovražil ženske ali bi ženskam ne bil simpatičen. Nasprotno! Vedno je rad v ženski družbi in ženske so rade z njim v družbi. Kadar sva bila skupaj in to je bilo v mladih letih večkrat, je bil vedno središče zanimanja šibkega spoja ter sem se v njegovi prisotnosti kar razblinil. Kolikor sem bil kdaj pa kdaj le vreden pozornosti njegovih občudovalk, je bilo to samo zato, ker so me rabile kot posredovalca ali informatorja. Prav zavidal sem mu. Za oboje — za to, da je imel toliko občudovalk in zato, ker se jim je vedno izognil pravočasno in brez očitnih posledic. Spretno je nastavljal mreže in vanje uspešno lovil zdaj črnolasko zdaj plavalasko ali pa oboje naenkrat. Sam pa se je še tako zvito nastavljenim zankam bistroumno izmikal.

Ko sem ga nekoč vprašal, kako mu to uspeva, se je skrivnostno nasmehnil:

»Veš, to je samo vprašanje značaja in načel. Ne smeš se zadovoljiti s prvo žensko, ki ti je všeč, temveč moraš že naprej vedeti, katera ti sme biti všeč. Seveda moraš zato imeti dvoje. Prvič, kot sem rekel, trden značaj, ki priznava samo razum in ne klecne pred prvo žensko, ki jo sreča in drugič izpiljena estetska ter druga načela.

Na podlagi izdelanih načel napraviš kriterije, kakšna naj bo bodoča izvoljenka. Stvar značaja je, nato pa kako jih upoštevaš in ne kloniš pred vsakim vročim pogledom.

»Poglej, jaz imam izdelane take kriterije!«
Dal mi je list papirja, na katerem je pisalo:
»Estetsko-umsko-ekonomski kriteriji moje bodoče žene

1. Nekatero lepote zahteve in mere:
— starost manj kot dvajset let;
— višina 172 cm, mera čez prsi 95, čez pas 65 cm in boka 95 cm;
— črnolasa, črnih, globokih oči, dolgih trepalnic, blesteče belih zob;
nos normalen, lahko rahlo dvignjen proti čelu; nasmeh a la Mona Lisa, čisti alt; športnica s športnim duhom, (najbolje, če je tekačica na dolge proge);

— noge rahlo dlakave, številka čevljev največ 36, noge oblikovane, kot so jih oblikovali starogrški kiparji.

2. Imeti mora akademsko izobrazbo:
— poleg materinščine naj obvlada vsaj dva jezika aktivno in enega pasivno;
— glasbeno mora biti zadovoljivo izobrazena in igrati na vsaj en instrument. Poznati mora klasično in moderno glasbo, kar naj dokaže s posebnim testom;

— imeti mora gospodinjsko šolo in potrebna dokazila, da je izurjena kuharica in vsestransko usposobljena gospodinja, kar dokaže v poskusni dobi.

3. Njeno premoženje mora obsegati najmanj:

— stanovanjsko hišo z vrtom v predmestju;
— najmanj dvanajst slik priznanih mojstrov in

— hranilno knjižico, na kateri je naloženo vsaj trideset dobrih plač.

Opomba:

Pred odločitvijo je potrebno vse preveriti. Manjše pomanjkljivosti se lahko oprostijo, če se druge pokažejo ugodnejši kazalci.

1. 1. 1948.«

Osupel sem ga pogledal: »Poslušaj, ženske z vsemi lastnostmi, ki jih tu naštevaš, sploh ni na svetu... Sicer pa, kako moraš od drugih, pa čeprav gre samo za ženske, zahtevati tisto, česar sam nimaš?«

Opravil me je s široko gesto roke. Bil je res velikopotezen: »Zagotovo je! Taka ženska je! Samo najti jo je treba. Če sem bil jaz sposoben ustvariti te kriterije, je bila tudi narava, s pomočjo raznih tet in strictev, sposobna ustvariti tako bitje. Vsi smo proizvod narave — in mora tisto, kar nosimo v sebi, nekje obstajati.« Tako je rekel in me potrepjal po rami. »Ti tega seveda nikoli nisi in ne boš razumel. Narava skopo deli svoje darove. Oprosti! Mudi se mi, zdi se mi, da sem odkril vzorec, ki odgovarja dvem tretjinam zahtevanih kriterijev in grem na ogled. Kriterije pa si obdrži za spomin, imam jih še poln šop.«

Kmalu potem sta se najini poti ločili. Pozabil sem že skoraj nanj, še bolj pa na njegove kriterije.

Minilo je kar deset let, ko sva se ponovno srečala. Kdo bi si mislil, da nekateri ljudje v desetih letih tako ostarijo! Zase moram reči, da sem se zdel, ko sem se vsak dan pri britju ogledoval v ogledalo, še vedno nespremenjen.

Zato sem bil užaljen, ko me je lopnil po rami: »Zdravo starina! Nič kaj prida nisi videti, čas te je že močno načel.« Hotel sem mu vrniti: »Zate pa moram reči, da si vsak dan mlajši. Gotovo imaš dobro...« Tisti hip sem se spomnil njegovih kriterijev, »... in idealno ženo.«

»Kje pa! Še vedno sem samec. Nekateri se ne damo.«

»Torej le nista narava in okolje ustvarila take ženske,« sem vrtal vanj.

»Gotovo stal! A nisem je našel. To je vzrok. Da si oiajšam iskanje, sem spremenil nekaj kriterijev, toda načel niti za las. Glej, tu imaš nov izvod kriterijev in če srečaš kaj podobnega, mi sporoči.«

Z zanimanjem sem prebral kriterije:

»Korigirani prvotni estetsko-umski-ekonomski kriteriji moje bodoče žene.

1. Lepotne zahteve:
— starost do petindvajset let;
— Višina 170 cm, mere 95 — 65 — 95 (dovoljena odstopanja — ali — pri vseh merah skladno do 10 cm);
— lepe naravne lase, očarljiv pogled in nasmeh, brez umetnih zob, prijeten glas in športni videz.

2. Primerna izobrazba

— Z vsaj pasivnim znanjem dveh tujih jezikov;

— ločiti mora klasično glasbo od zabavne;

— primerna gospodinja, večša vseh gospodinjskih del.

3. Ekonomska samostojnost s stanovanjsko hišo v predmestju.

Opomba:

Primerno osebo predhodno ogledati in delno preskusiti.

1. 1. 1959

Zopet so tekla leta in spet je miřnilo kar desetletje, ko sva se ponovno srečala na proslavljanju neke pomembne obletnice.

Neverjetno, skoraj ne moreš prepoznati človeka, ki ga zob časa nekoliko bolj obteše! Še dobro, da nismo vsi taki!

Vesella sva se srečanja in se pogovarjala kot dobra prijatelja o vremenu, svetovnih krizah in podobnih aktualnih vprašanjih.

Toda mene je grizlo nekaj drugega in udaril sem naravnost:

»Kako je s tabo drugače, privatno? Imaš družino? Kako žena, otroci?«

»Nimam družine. Še vedno sem samec.«

»Aha, kriteriji! Odrzli jih vendar, sicer boš ostal večni samec, čeprav ti iskreno povem, da bi tudi meni vloga samca ta hip kar ugajala.«

»Ne, načela in kriteriji so v redu, samo smolo imam, da ne najdem tiste, ki mi je po njih namenjena Zakaj, če so kriteriji proizvod mojega razuma in čustev, mi torej lahko postane idealna žena samo tista, ki jim ustreza. Vem, da obstaja, samo ne najdem je! Toda čas prehitro teče in se moram prilagoditi. Da bom skrajšal iskanje, sem nekoliko poenostavil kriterije. Ponavljam, samo kriterije, nikakor pa ne načel... Na, oglej si jih.«

Kriteriji so bili napisani na četrtinki lista:

»Dodatno korigirani prvotni estetsko-umski-ekonomski kriteriji moje bodoče žene

1. Lepotne zahteve:
— starost do 35 let;
— višina in ostale mere — poljubne;
— lasje, oči, zobje, glas — zaželeni, a ne nujni.

2. Izobražena:

— govori naj vsaj materin jezik;
— zna ravnati z gramofonom;
— vedeti mora, da je kuhinja delovni prostor za pripravljane hrane.

3. Služba, solastniško stanovanje.

1. 1. 1968.«

Otožno sem zganil listek in ga sočutno pogledal.

»Boš videl, v kratkem bom uspel, sem že tik pred tem, da odkrijem idealno osebnost,« mi je zagotavljal poln optimizma.

Ob slovesu sem ga spodbudno potrepjal po rami.

Zadnjikrat sem ga srečal, ko je hitel po ulici. Ustavljal sem ga. Obstal je, si obrisal očala, me pogledal in objel čez ramena.

»Oprosti, nisem te opazil, očala so se mi zarosila in mudi se mi. Saj veš, zakaj. Končno sem dosegel svoj življenjski cilj.

Grem na enega izmed poslednjih pogovorov. Ako..., no tu imaš moje dokončno veljavne kriterije. Od njih ne bom odstopil niti za las... Na svidenje!«

Obstal sem na ulici z listkom v roki. Odprl sem ga:

»Dokončno veljavni kriteriji moje bodoče žene.

1. ŽENSKA...

2. ŽENSKA...

3. ŽENSKA...

Opomba: Če me vzame.

1. 1. 1974.«

Srečo, prijatelj, ne zavidam ti!

Zviška še više (Foto Dušan Vi. gimnazija)